VUODEN 2025 PARAS ARTIKKELI

Kun lupauduin valitsemaan Oikeus-lehden vuoden 2025 parhaan artikkelin, en arvannut, kuinka hyvälle mielelle artikkelien lukeminen ja lehden tieteellinen taso minut sai. Artikkeleita kirjoitetaan ajankohtaisista, yhteiskunnallisesti merkittävistä aiheista käyttäen erilaisia mielenkiintoisia, lehden linjaan sopivia moni- tai poikkitieteisiä lähestymistapoja. Suomalainen oikeustiede on nykyisin erittäin monipuolista ja korkeatasoista. Parhaan artikkelin valinta ei silti ollut ihan niin vaikeaa kuin etukäteen uumoilin. Parhaaksi erinomaisten artikkelien joukosta mielestäni nousi:

Johanna Vanto – Anne Alvesalo-Kuusi – Lauri Salonen: Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä lainvalmistelu sääntelykaappauksen kontekstissa – tapaus marjalaki (Oikeus 1/2025, s. 9–35).

Ensiksikin aiheen valinta osuu yhteen suomalaisen yhteiskunnan rumista häpeäpilkuista, ulkomaalaisten marjanpoimijoiden hyväksikäyttöön, joka on saanut jatkua toistakymmentä vuotta. Viimeistään *Paavo Teittisen* Finlandia-palkittu kirja Pitkä vuoro (2025), joka ei vielä artikkelin julkaisun aikoihin ollut ilmestynyt, osoitti suurelle yleisölle, miten syvälle haavoittuvassa asemassa olevien ulkomaalaisten hyväksikäyttö on suomalaisen yhteiskunnan rakenteisiin juurtunut. Myöhemmin marja-alan oikeusprosessit ovat tuoneet esille ihmiskaupan ilkeitä yksityiskohtia, ja kilpailuvirasto on paljastanut marja-alan kartellin. Alan toiminta on vähitellen paljastunut niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin kestämättömäksi. Artikkeli analysoi tapaustutkimuksena yhtä osaa tästä rakenteellisesta ongelmavyyhdistä – ns. marjalain kestämätöntä valmistelua.

Artikkelissa käydään läpi marjalain (laki luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta 487/2021) lainvalmisteluaineistoa pyrkien selvittämään, löytyykö sieltä sääntelykaappaukseen *(regulatory capture*) altistavia tekijöitä, jonka jälkeen kontekstualisoidaan lainvalmistelua koskeva laadullinen analyysi. Sääntelykaappaus on oikeustaloustieteessä kehitetty termi, joka viittaa sääntelyn kohteena olevan vaikutusvaltaisen osapuolen taloudellisten etujen suosimiseen yleisen edun kustannuksella. Oikeustaloustieteellisen teorian avulla saadaan lainvalmistelututkimukseen vahva teoreettinen jännite sekä selkeä tutkimusasetelma.

Kyseessä on lainvalmistelun tutkimus, jonka lähestymistapana toimii tapaustutkimus. Artikkelissa käydään läpi, minkälaisten vaiheiden kautta marjalaki sai lopullisen muotonsa. Turhiin rönsyihin tai juonenkäänteisiin ei ole lähdetty, vaan pysytellään valitun tutkimuskysymyksen viitoittamalla tiellä eli haetaan sääntelykaappaukselle altistavia tekijöitä. Selkeä tutkimuskysymys tekee artikkelista myös helposti luettavan ja muillekin kuin oikeustaloustieteeseen tai empiiriseen oikeustutkimukseen perehtyneille ymmärrettävän. Myös metodi on selkeästi kuvattu ja mahdollistaa tutkimuksen toisintamisen.

Artikkeli pysyy tieteellisen objektiivisena, eivätkä tutkijat ole lähteneet kauhistelemaan sääntelykaappausta. Hyvin kliinisesti osoitetaan, miten poimijoiden intressejä ei suoraan edustanut kukaan eikä heitä välillisestikään edustaneiden kriittisiä kommentteja otettu huomioon. Sen sijaan hallituksen esityksessä korostettiin marja-alan esittämiä perustelemattomia näkökohtia alan kilpailukyvystä ja taloudellisesta kannattavuudesta. Poimijoiden oikeudellisen ase-

man sijaan useita elinkeinoelämätaustaisia lausunnonantajia mietitytti enemmänkin marja-alan yritysten oikeusturva ja tasapuolinen kohtelu. Jopa marjanpoimijoiden mahdollisesti paikallisille aiheuttamaa häiriötä tuotiin lausunnoissa esille. Lausunnoista poimitut lainaukset puhuvat puolestaan, ja tutkijat pystyvät koostamaan lausuntojen ja niiden pohjalta syntyneen hallituksen esityksen vääristyneet näkemykset poimijoiden riippumattomuudesta ja itseohjautuvuudesta sekä alan kansainvälisten kilpailumahdollisuuksien varmistamisen tärkeydestä. Onnistunut sääntelykaappaus on niin selkeä, ettei sitä tarvitse alleviivata.

Tutkijat esittävät johtopäätöksissä, että kestävän lainsäädännön tuottaminen edellyttää asianmukaista tilannekuvaa. Valmistelussa käytetty perinteinen kirjallinen, sähköinen ja suomenkielinen lähestymistapa ei ota lainkaan huomioon sääntelyn kohteena olevien ulkomaalaisten poimijoiden mahdollisuutta tuoda esille omia näkemyksiään. Artikkelissa ei oteta kantaa siihen, mikä sääntelykaappausteorian esittämä mahdollinen tekijä on johtanut tähän nimenomaiseen sääntelykaappaukseen: sääntelijän heikko osaaminen, korruptio vai muunlaiset sidokset intressiryhmien ja sääntelijöiden välillä. Lukija voi kuitenkin aavistella, että mahdollisesti ne kaikki ovat voineet olleet mukana.

Tutkijat ymmärsivät, että käsillä ollut aineisto ei anna mahdollisuutta pohtia marjalain sääntelykaappauksen koko kuvaa, johon todennäköisesti liittyy ainakin tietämättömyyttä, ymmärtämättömyyttä ja asenteellisuutta. Sen analysointi olisi edellyttänyt tarkentavia haastatteluja, joita tutkijat eivät kuitenkaan nähneet tutkimuseettisesti mielekkäänä tai edes mahdollisena lähestymistapana TEM:n hallitusneuvoksen ollessa virasta pidätettynä korruptioepäilyjen vuoksi. Tämä rajaus toimii hyvin, sillä näin pystyttiin keskittymään lainvalmistelun mekanismeihin liittyviin sääntelykaappaukselle altistaviin tekijöihin. Jo perinteisen lainvalmistelumallin kyseenalaistamatta jättäminen on tässä tapauksessa altistanut lainvalmisteluprosessin sääntelykaappaukselle. Yhteen artikkeliin ei mahdukaan koko monimuotoisen vyyhdin yksityiskohtaista tilanneanalyysiä. Artikkelin teho perustuu rakenteellisiin ongelmiin pureutumiseen. Ne ovat useinkin itsestäänselvyyksiä, jotka jäävät helposti katveeseen varsinkin silloin, kun huomion vie rikollinen toiminta.

Johtopäätökset ovat selkeitä ja ohjaavat kohdistamaan huomiota sääntelyn kontekstiin lainvalmistelutyössä. Näin selkeästi kirjoitetun artikkelin toivoisi herättävän keskustelua lainvalmistelupiireissä ja herättelevän meitä kaikkia pohtimaan myös omaan työhömme liittyviä ns. itsestään selviä mekanismeja.

Soili Nystén-Haarala